

Конституціоналізм як зміст механізму застосування Конституції України

В. Кичун

кандидат юридичних наук, доцент,
суддя Конституційного Суду України

І. Онищук

доктор юридичних наук, професор,
науковий консультант судді Конституційного Суду України

У статті розкривається суть поняття конституціоналізму як багатовимірного явища державного та суспільно-політичного життя, його ознаки, співвідношення із верховенством права, а також аналізуються світові тенденції розвитку конституціоналізму.

Ключові слова: конституція, конституціоналізм, верховенство права.

Кожна країна має конституцію, більшість країн мають конституційний текст, але дуже мало конституціоналізму

Джеймс Т. Шотвелл

Конституціоналізм як основа побудови правової держави на даному етапі стає особливим інтересом. Підвищена увага вчених до питань конституціоналізму проявляється останніми десятиліттями у зв'язку із крахом авторитарних режимів у колишніх пострадянських і постсоціалістичних державах. Усе ще спостерігається суперечність між державою і суспільством у сучасних умовах пошуку нової моделі конституційного розвитку України.

Органи державної влади відчувають гостру потребу в демонстрації легітимності своїх дій. Вони постійно апелюють до фундаментальних норм, таких як права людини, демократія, верховенство права. Втім, існує велика різниця між державою з конституцією і конституціоналізмом та державою з конституцією без конституціоналізму. Будь-яка конституція без конституціоналізму, безумовно, створює розрив між державою та громадянином, як це часто буває, понижуючи рівень довіри громадян до держави. Таким чином, суспільство стає ареною різноманітних конфліктів. Іноді політичний конституціоналізм перебуває в опозиції до правового конституціоналізму.

Теорія конституціоналізму розвивається Конституційним Судом України через формування правових позицій на основі офіційного тлумачення Конституції України. Залежно від того, наскільки встановлені державою норми права кореспондуються з природними правами та свободами людини, визначається міра конституційності. Громадянське суспільство вимагає перегляду нормативної основи, пов'язаної з правосуддям, демократією, справедливістю і легітимністю.

Без сумніву, основою сучасного українського конституціоналізму є верховенство права. Значна кількість науковців перебуває під впливом позитивістської методології та радянського нормативізму, ототожнюючи верховенство права з верховенством закону. Верховенство права часто відмежовується від поняття права в юснатуралістичному розумінні та від ліберальної доктрини держави і права, в якій верховенство права є однією з основних підсистем.

Окремі питання конституціоналізму висвітлено у працях, зокрема, таких вітчизняних і зарубіжних дослідників: Г. Дж. Берман, М. Бирюк, Р. Благута, С. Головатий, А. Дайсі, О. Ілюшик, М. Козюбра, А. Крусян, Н. Лепіш, М. Савчин, А. Селіванов, О. Скрипнюк, О. Слюсар, Ю. Тодика, Ю. Шемшученко, О. Ющик та інші.

Питання про конституціоналізм як зміст механізму застосування Конституції України потребує більш детального опрацювання, адже перебуває в епіцентрі дискусій про перспективи юридичного та політичного розвитку України, здійснення основних прав і свобод, ефективну законодавчу політику парламенту та соціальну політику уряду. В цьому і полягає актуальність, важливість і науковий інтерес до проблем конституціоналізму.

Метою нашого дослідження є розкриття питань конституціоналізму як основи механізму застосування Конституції України, що забезпечує верховенство права, універсальний та ефективний вплив Основного Закону на всі сфери суспільного життя.

Конституціоналізм — це багатовимірне явище державного та суспільно-політичного життя, яке на різних етапах розвитку конституційної державності набувало різних форм і наповнювалося різним змістом, яке пов'язане з формулюванням конституційних ідей і принципів, становленням конституційних традицій та формуванням конституційних доктрин, створенням конституційних проєктів, прийняттям конституцій і внесенням до них змін¹.

Хоча терміни «конституціоналізм» і «конституція» походять від одного кореня, вони не рівнозначні та мають безліч інтерпретаційних значень у сучасній юридичній, політичній та історичній науці. Термін «конституціоналізм» з'явився в американській політико-правовій думці в кінці XVIII — на початку XIX століття. Діячі американської революції і засновники Конституції США 1787 року конституціоналізмом підкреслювали верховенство писаної конституції над законами та іншими правовими актами².

З часом у юридичних, політичних та історичних дослідженнях термін «конституціоналізм» отримав більш широке трактування і став застосовуватися для характеристики процесів переходу до демократії та встановлення конституційного ладу в державах спочатку Західної, а згодом Центральної, Східної та Південної Європи, Латинської Америки, Азії та Африки.

Згідно з Міжнародною енциклопедією соціальних та поведінкових наук В. Мерфі конституціоналізм доцільно відрізнити від двох дещо пов'язаних між собою термінів — конституції та конституційного тексту. Як любив говорити Джеймс Т. Шотвелл, кож-

¹ Благута Р. І. Конституціоналізм як багатоаспектне явище державно-правового та суспільного розвитку. *Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики* : матеріали наук. семінару (21 червня 2019 р.) / упор. Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 3.

² Берман Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. Москва, 1994. С. 370.

на країна має конституцію, більшість країн мають конституційний текст, але дуже мало конституціоналізму. У вузькому значенні конституція — це організація державних служб і повноважень у межах національної держави. Більш широко, у розумінні Аристотеля, конституція стосується способу політичного життя. Конституційний текст — це документ, у якому сформульовані основні політичні принципи нації, інституційні механізми, розподіл влади між цими інституціями, способи відбору державних службовців, права та обов'язки громадян. На відміну від цього, конституціоналізм є нормативною політичною теорією, яка стверджує, що всі механізми здійснення державної влади, незалежно від того, чи представляють вони волю однієї особи, еліти або переважної більшості громадян, мають суттєві обмеження¹.

Юридичне розуміння конституціоналізму проявляється перш за все у тому, що це — особливий режим функціонування державної влади. Зміст конституціоналізму становлять «конституція разом із її доктринальними основами, системою політико-правових цінностей, що відображують концепцію, філософію, сутність конституції, а також практикою її здійснення, конституційна правосвідомість, конституційні правовідносини і конституційна законність, на встановлення якої зрештою спрямовано функціонування цієї складної системи»².

Процес впровадження норм чинної конституції вимагає саме якісного перетворення всієї системи суспільних відносин: економічних, соціальних, політичних тощо. І, безперечно, мова має йти про юридичні державно-владні відносини. Правова система і система органів публічної влади виступають певними різнопорядковими зовнішніми контурами суспільства, демократичність яких визначає передумови суспільного прогресу, всебічного розвитку людини. Саме конституція юридично оформляє основні параметри державності, розподіляє повноваження між владними структурами, наділяє громадян, їх об'єднання правами і покладає обов'язки, створює правові передумови забезпечення в країні демократичного політичного режиму³.

Сучасна конституційна доктрина в Україні починає звертатися до проблем конституціоналізму, місця і ролі конституції як головного джерела права національної правової системи, прямої дії конституційних норм, верховенства конституції. Також є актуальним дослідження конституції як певного типу легітимованого соціального порядку, оскільки практика діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб свідчить, що мають існувати єдині критерії прийняття владних рішень. Такі фактори є важливими у забезпеченні правопорядку за допомогою засобів конституційного правління⁴.

¹ Murphy W. F. Constitutionalism in International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2001. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/constitutionalism>.

² Люшик О., Слюсар О. Поняття та ознаки конституціоналізму. *Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики* : матеріали наук. семінару (21 червня 2019 р.) / упор. Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 148.

³ Конспект лекцій з дисципліни «Конституційна реформа в Україні» для студентів юридичного факультету. Дніпро, 2016. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1114/1.1.pdf>.

⁴ Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції : монографія. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2009. С. 6–7.

Ю. Шемшученко, О. Ющик та О. Скрипнюк запропонували виділяти основними такі світові тенденції розвитку конституціоналізму: 1) виникнення явища наднаціональності (*supranationality*) як невід'ємної складової багаторівневого конституціоналізму (*multilevel constitutionalism*); 2) поглиблення ефективності прав людини, зокрема соціальних прав, згідно з доктриною стверджувальних дій держави (*affirmative action*) та становлення механізмів захисту прав четвертого покоління (проблеми клонування, трансплантології, організмів із наперед заданими властивостями тощо); 3) питання конституційної ідентичності впираються у систему соціальних цінностей та ефективності інститутів, правил і процедур щодо обмеження влади й гарантування прав людини, що виливається у різноманітності моделей співвідношення верховенства парламенту і судового конституційного контролю¹.

Таким чином, постає питання: чи держава все ще є основним охоронцем норм права та чи несе одноосібну відповідальність за захист фундаментальних прав своїх громадян?

Згідно з висновками американських вчених, до основних ознак конституціоналізму належать: 1) його базування на суверенітеті народу, який проголошується конституцією; її вища юридична сила — результат волевиявлення народу; воля народу є основою легітиматії діяльності держави; 2) визнання конституції вищим правом, а не програмним політичним документом; діяльність держави повинна здійснюватися відповідно до конституції і згідно з конституційними обмеженнями; представницьке правління, що приписане конституцією і яке відповідальне перед народом на основі загального всенародного періодичного волевиявлення; 3) юридично гарантовані принципи верховенства права, державного управління на демократичних засадах, а також принцип обмеженого правління, поділу влади з системою стримувань і противаг; громадський контроль; 4) наявність інституту конституційного контролю як судової гарантії конституції, функції якого покладаються на суд або інший незалежний орган із спеціальними повноваженнями щодо нагляду за здійсненням державної влади відповідно до конституції та ефективних юридичних санкцій за можливі порушення; 5) неможливість призупинення або скасування дії конституції, її тлумачення політичними органами і партіями; можливість її зміни тільки відповідно до певної процедури, яка відповідає обраній конкретним суспільством конституційній моделі і забезпечує її жорсткість і верховенство щодо інших правових актів; 6) гарантування конституцією можливості певного комбінування, яке є необхідним для врахування конституційної традиції країни з метою конституціоналізації фундаментальних цінностей суспільства; 7) гарантованість та захист з боку держави конституційних прав і свобод, захист особистих свобод від державного або іншого примушення².

Механізм застосування норм конституції у літературі розглядається як складний і суперечливий. Зокрема, виокремлюють групу норм, які мають загальний

¹ Шемшученко Ю. С., Ющик О. І., Скрипнюк О. В. Сучасні тенденції світового конституціоналізму і вітчизняна конституційна практика. *Конституційний процес в Україні та світовий досвід конституціоналізму* : монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко, відп. ред. Н. М. Пархоменко. Київ : Юридична думка, 2014. С. 212–259.

² Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2010. С. 62.

характер (норми-принципи, норми-цілі, норми-визначення тощо), та норми, які визначають правосуб'єктність учасників конституційних правовідносин.

При застосуванні конституційних норм важливе місце посідає стаття 8 Конституції України, відповідно до якої норми Основного Закону — це норми прямої дії. Це положення вперше закріплене в конституційній практиці нашої держави. Проте нормативна основа механізму реалізації Конституції України передбачає можливість як безпосереднього застосування норм, так і опосередкованого (через норми галузевого законодавства). Застосовуючи конституційні норми, немає необхідності й потреби протиставляти опосередковану та безпосередню форми їх реалізації, бо зазвичай норми конституції реалізуються разом із нормами різних галузей права. А це тому, що самих норм Основного Закону не завжди буває вдосталь для втілення на практиці конституційних приписів. Норми конституції, на відміну від інших галузей права, недостатньо захищені власними санкціями¹.

Механізм реалізації конституції має два компоненти: нормативний — власне як реалізація конституційних норм, та інституційний — як діяльність уповноважених суб'єктів конституційних відносин. Соціальні, економічні, політичні, культурні фактори є соціальним середовищем реалізації конституції².

Таким чином, реалізація конституції залежить від прямої дії конституційних норм, стану поточного законодавства та механізму соціального захисту. Серед основних форм реалізації конституції можна виокремити здійснення основних прав і свобод, ефективну законодавчу політику парламенту та соціальну політику уряду.

Варто врахувати, що право — настільки складний, багатограний, багатомірний і багаторівневий феномен, у якому так тісно переплітаються духовні, культурні та етичні засади, внутрішньодержавні й міжнародні, цивілізаційні та загальнолюдські аспекти, наукова істина і цінності добра й справедливості, досягнення правової теорії і практичний юридичний досвід, правові ідеали, інституційно-нормативні утворення і правові відносини, що втиснути все це у рамки якоїсь універсальної дефініції просто неможливо³.

На основних принципах сучасного конституціоналізму базується концепція належного врядування. За даними Світового банку, належне врядування уособлюється передбачуваним, прозорим та освіченим формуванням політики (прозорі процеси); представники державної влади, просякнуті професійним духом; уряд відповідальний за свої дії; сильне громадянське суспільство бере участь у державних справах; усі поводяться за принципом верховенства права⁴.

Відповідно до статей 8, 129, 147 Конституції України⁵ в Україні визнається і діє принцип верховенства права, який вимагає від держави його втілення у пра-

¹ Бирюк М. Механізми реалізації Конституції України. *Науковий блог Національного університету «Острозька академія»*. URL: <https://naub.ua.edu.ua/2012/mehanizmy-realizatsiji-konstytutsiji-ukrajiny/>.

² Тодька Ю. Н. Конституция Украины — основной закон государства и общества : учеб. пособие. Харьков : Факт, 2001. С. 324.

³ Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Баїте, 2015. С. 28.

⁴ United Nations human rights office of the high commissioner. Human rights and constitution making. New York and Geneva, 2018. P. 8.

⁵ Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

вотворчу та правозастосовну діяльність. Зокрема, закони за змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо.

Втім, на жаль, Міжнародна правозахисна організація *Freedom House* опублікувала щорічний звіт «Свобода у світі — 2021», у якому Україна за рівнем політичних прав і громадянських свобод опинилася в розділі «частково вільних» країн. Україна опустилася на дві позиції в рейтингу — з 62-ї на 60-ту позицію зі 100. Цьому сприяло перешкоджання в розслідуванні корупційних злочинів, втручання керівництва Офісу генерального прокурора в розслідування дій високопосадовців та скасування кримінальної відповідальності за незаконне збагачення рішенням Конституційного Суду України, йдеться у звіті *Freedom House* щодо України. Автори звіту наголошують, що показники рейтингу та оцінка стану свобод в Україні, представлені вище, не відбивають умов, що склалися на окупованих територіях України — в Криму та Східному Донбасі¹.

З точки зору верховенства права як конституційного принципу право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Зазначені елементи об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України.

Британський вчений-конституціоналіст А. Дайсі з метою досягнення максимального ефекту від застосування ідеї верховенства права запропонував розрізнати принципи: панування права; верховенства права; панування духу законності².

Документ Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія) «*Rule of Law Checklist*»³ («Мірило верховенства права») містить такі критерії верховенства права: законність; юридична визначеність; заборона свавілля; доступ до правосуддя; захист прав людини; недискримінація та рівність перед законом.

Втім, як зазначив С. Головатий у Коментарі до тексту документа Венеційської Комісії «Доповідь про правовладдя», судова практика, в тому числі конституційна, не містить всебічного та послідовного тлумачення принципу верховенства права в його формально-процедурних та змістовно-ціннісних аспектах; в Україні сприйнято не ідею правовладдя (*the rule of law*), а «континентальну ідеологему правової держави»⁴.

¹ Freedom House назвав Україну «частково вільною». URL: <https://detector.media/infospace/article/185464/2021-03-03-freedom-house-nazvav-ukrainu-chastkovo-vilnoyu/>; «Девальвація» демократії: як країни згортали права і свободи у 2020-му. URL: <https://zmina.info/articles/lyshepyata-chastyina-zhyteliv-zemli-zhyve-u-vilnyh-krayinah-shhorichne-doslidzhennya-freedom-house/>.

² Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. Indianapolis: Liberty Classics, 1982. 436 p.

³ Rule of Law Checklist / Adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11–12 March 2016). Strasbourg, 18 March 2016. 53 p.

⁴ Головатий С. «Верховенство права» не працює. Коментар до тексту документа Венеційської Комісії «Доповідь про правовладдя» («Report on the Rule of Law»), що її ухвалено на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 року (CDL-AD (2011)003re). *Право України*. 2019. № 11. С. 39–82.

Варто звернути увагу на те, що Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав, що принцип верховенства права висуває певні вимоги до текстів законів. «Вираз „передбачене законом“... означає ще й якість закону, тобто доступність для зацікавлених осіб внаслідок чіткості формулювання, щоб зацікавлені особи могли, отримавши за необхідності юридичну консультацію у справі, передбачати з розумним для даних умов рівнем визначеності ті наслідки, які може тягти за собою певна дія». Зазначені вимоги до якості законів Європейський суд з прав людини доповнив більш широким за змістом міркуванням про те, що закон не повинен суперечити принципу верховенства права¹.

Відомий український конституціоналіст професор Ю. Тодика акцентує увагу на особливостях співвідношення принципу верховенства права з конституцією та законами: «Розгляд принципу верховенства права поза верховенством конституції і законів — це шлях до беззаконня та всюдозволеності, а визнання тільки принципу верховенства закону поза системним розумінням принципу верховенства права — шлях до прийняття несправедливих, негуманних, недемократичних законів, інших нормативно-правових актів»².

Конституційний Суд України дійшов висновку, що принцип верховенства права поєднує такі складові, як ефективність мети і засобів правового регулювання, розумність та логічність закону³.

Право не слід ототожнювати із законом, який іноді може бути й неконституційним, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. «Виходячи зі змісту частини першої статті 8 Конституції України, охоронюваний законом інтерес перебуває під захистом не тільки закону, а й об'єктивного права у цілому, що панує у суспільстві, зокрема справедливості, оскільки інтерес у вузькому розумінні зумовлюється загальним змістом такого права і є його складовою. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства»⁴.

Застосування норм Конституції України в процесі розгляду юридичних справ та прийняття конкретних рішень здійснюється спеціально уповноваженими

¹ Оницьук І. І. Правовий моніторинг: проблеми методології, теорії та практики : монографія. Івано-Франківськ — Дрогобич : Коло, 2017. С. 110.

² Тодика Ю. Н. Основы конституционного строя Украины. Харьков : Факт, 1999. С. 67.

³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Пріма-Сервіс» ЛТД щодо офіційного тлумачення положення пункту 7 частини третьої статті 129 Конституції України та за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини шостої статті 12, частини першої статті 41 Кодексу адміністративного судочинства України, частини другої статті 197 Цивільного процесуального кодексу України, а також частини восьмої статті 81¹ Господарського процесуального кодексу України (справа про фіксування судового процесу технічними засобами) від 8 грудня 2011 року № 16-рп/2011.

⁴ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004.

суб'єктами. Тут слід звернути увагу на те, що прийняте в результаті застосування норми судове рішення тільки створює юридичну підставу для реалізації змісту її диспозиції, а безпосередній результат настає як підсумок виконання правозастосовного рішення.

Конституційний Суд України формує та розвиває теорію конституціоналізму через правові позиції на основі офіційного тлумачення Конституції України, шляхом перевірки законів та інших нормативно-правових актів. Однією з причин, якими зумовлена необхідність у наданні офіційного тлумачення норм права, є наявність спору під час їх застосування. Нормативно-правові акти, що приймаються на основі Конституції України, на нашу думку, не повинні суперечити їй не тільки будучи викладеними на папері, а й у дійсності, тобто передбачається однакова реалізація законоположень, що виражають одну й ту саму норму права¹.

Саме тому, на переконання А. Селіванова, рішення Конституційного Суду України і сформульовані ним правові позиції слід розглядати з аналітично-порівняльного погляду з метою виявлення їх конституційної спрямованості і впливу на законодавство. Це є вирізняльним аспектом проблеми наукового осмислення незмінюваності, послідовності у формуванні правових позицій конституційного правосуддя².

Інститут застосування норм Конституції України особливо цінний ще й тому, що він ефективний, коли виникає ситуація, яка вимагає використання аналогії закону або аналогії права. При вирішенні юридичних справ, ситуації, які не врегульовані конкретними нормами, зручно застосовувати за аналогією норми Конституції України, оскільки їх універсально-абстрактна природа дозволяє використовувати їх у багатьох спірних питаннях. Не менш корисним у подібних ситуаціях є і використання аналогії права, коли за відсутності аналогічного закону використовуються загальні принципи права, які закріплені саме в Основному Законі.

Цінність конституції з конституціоналізмом полягає в тому, що вона надає значення відносинам між державою та громадянами, а це забезпечує необхідний соціальний порядок. Отже, основа стійкого соціального порядку в будь-якому суспільстві базується на взаємостосунках між державою та громадянами, встановлених конституцією.

Політичний і правовий конституціоналізм слід розглядати не як конкуруючі теорії чи евристичні моделі, а як протилежні способи уявлення політичного світу. Спираючись на історичні та сучасні приклади, можемо стверджувати, що правовий конституціоналізм став керівною ідеєю в США та Франції.

Висновки. За межами конституційних приписів унеможлиблюється державно-правовий розвиток українського суспільства. Основною метою конституціоналізму є застосування Конституції України шляхом втілення принципу верховенства права та закріплення правового характеру державності.

У сучасній правовій доктрині немає однозначного розуміння такого явища, як конституціоналізм. Дефініції цього явища, запропоновані представниками полі-

¹ Подорожна Т. Основні елементи конституціоналізму в контексті правових позицій Конституційного Суду України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 29.

² Селіванов А. Характерні ознаки доктринального верховенства та незмінюваності правових позицій Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4–5. С. 54.

тичних доктрин — консерваторами, лібералами, марксистами, утилітаристами, політичними діячами, науковцями та юристами різних країн протягом нового і новітнього часу, свідчать про складність однозначного визначення конституціоналізму. В сучасних наукових дослідженнях конституціоналізм розуміють як: верховенство права; правління, реально обмежене конституцією; політичну систему, що спирається на конституцію і конституційні методи правління; принципи політичної системи, сформованої на засадах конституції і конституційних методах правління тощо.

Звісно ж, в основі механізму застосування Конституції України лежить конституційний принцип верховенства права, який має на увазі обмеження владних повноважень керівників держави, державних органів та реалізацію даних обмежень з використанням встановлених процедур. Це поняття тісно пов'язане з поняттям держави, що функціонує як на благо суспільства в цілому, так і для захисту прав окремої особистості.

Виокремлюють щонайменше три групи показників, на основі яких може розраховуватися інтегральний рівень конституційної стійкості: характеристики правової держави, характеристики демократичного розвитку і соціальні показники.

Верховенство права пов'язане не лише з таким аспектом конституціоналізму, як права людини, а й із демократією як засадничою цінністю Ради Європи. Демократія стосується залучення людей до процесу ухвалення рішень у суспільстві; за людськими правами стоїть прагнення захистити людей від свавільних і надмірних втручань у їхні свободи та забезпечувати людську гідність; верховенство права сфокусовано на обмежуванні публічної влади та незалежному контролі її здійснення. Верховенство права просуває демократію, запроваджуючи підзвітність тих, кого наділено владою.

Як видається, на сучасному етапі розвитку суспільних відносин необхідно проводити реформи в максимально короткий проміжок часу в умовах формування політичної і правової культури суспільства. Соціальною базою конституційної реформи є український народ — єдине джерело влади в Україні та носій суверенітету. Конституційні реформи зазвичай розуміються як зміни конституційного права та практики. Вони необхідні при вдосконаленні параметрів, на яких базується життя суспільства і які є неадекватними й становлять тягар для ефективного функціонування держави, або коли є необхідність вирішити конфлікт чи відновити державні структури.

Kychun V., Onyshchuk I. Constitutionalism as the Content of the Mechanism of Application of the Constitution of Ukraine. *The article reveals the essence of the concept of constitutionalism as a multidimensional phenomenon of state and socio-political life, its features, relationship with the rule of law, as well as analyses global trends of the development of constitutionalism.*

Key words: constitution, constitutionalism, rule of law.